

Labirinti

Na mom kraju, moj je početak.

moto kraljice Škotske

Itako smo stigli do središnje teme ove knjige, do labirinata. U ovom poglavlju upoznat ću čitatelja s osnovnim pojmom labirinta, njegovom poviješću, a nešto i sa suvremenom primjenom. Nije mi namjera ulaziti previše u simboliku labirinta kakva je danas poznata (ili bolje reći nepoznata) niti objašnjavati teorije koje postoje o tome. Zainteresiranom čitatelju na raspolaganju je Internet, a onima željnim dubljih i potpunijih informacija o tome preporučujem dvije knjige: *Kroz labirint*, Hermanna Kerna (*Through the Labyrinth*, Prestel, Munich-London-New York, 2000.) i *Postanak i geometrija labirinta*, Patrica Contyja (*The Genesis and Geometry of the Labyrinth*, Inner Traditions, Rochester, Vermont, 2002.)

Bez obzira na sva tumačenja naravi i svrhe labirinta, u drugom dijelu ove knjige iznio sam potpuno i detaljno znanje o devet osnovnih labirinata. Kao što će čitatelj vidjeti, to je znanje jedinstveno i posebno te se ne oslanja na postojeća tumačenja koja su, usprkos priličnom broju knjiga napisanih o tome, složna jedino u tvrdnji da su podrijetlo, namjena i svrha labirinta nepoznati ili u najmanju ruku nejasni.

Krenimo najprije s objašnjenjem samoga pojma labirinta.

Riječ i pojam “labirint”

Labirint je riječ koja po svemu sudeći vuče podrijetlo iz predgrčkih jezika, posebice zaboravljenog i izgubljenog jezika naroda Krete. Grci su čuli i prihvatili izraz *labris* koji se odnosio na “dvostruku sjekiru”, čest simbol na Kreti. No, postoje indicije (Gimbutas) koje ukazuju da simbol dvostruke sjekire zapravo predstavlja leptirova krila te da ukazuje na evolucijsku preobrazbu, što je prilično sukladno simbolici labirinta.

Labris je dakle simbol, a grčki nastavak *inthos* ukazuje na mjesto gdje se on nalazi. Kad su izgovorili labirint(os) pradavni Grci su vjerojatno mislili na palaču u Knososu obilježavajući je kao mjesto gdje se nalazi “simbol leptirovih krila”.

No, u samom Knososu, koliko god on bio složena građevina, nije nikada nađen trag strukture koja bi nalikovala labirintu, odnosno one koja je proslavila “kretski labirint” - crtež na kretskim novčićima. Mit o Minotauru, polučovjeku-polubiku koji je obitavao u središtu labirinta, a kojem su žrtvovane djevice, također je golicao maštu istraživača koji su bili uvjereni u postojanje labirinta kao građevine. Neki tvrde da je ona nestala u jednom od mnogobrojnih potresa, a mitska priča o strašnom čudovištu u središtu složene građevine zadržala se i dandanas pa se snažno povezuje s pojmom labirinta. Zbog toga prosječan čovjek prema izrazu labirint ima negativan stav, odnosno najčešća asocijacija je “mračno mjesto, skriveno; mjesto u kojem se čovjek lako izgubi i nastrada”.

Zapravo, možda je glavni krivac za utisak o labirintu u kolektivnoj svijesti grčki filozof Platon. On je prvi uporabio taj zraz prenoseći jedan Sokratov dijalog (Euthydemus). Prateći logičke argumente, misliocima se učinilo da su riješili stvar i da su se približili kraju, a zatim su se - “kao da su pali u labirint” - ponovo našli na početku rasprave!

Dakle, labirint jest nešto zbunjujuće, ali njegov kraj ne završava u utrobi nekog čudovišta, već na početku, na mjestu s kojeg se krenulo.

Izraz labirint uporabljen je u određenom smislu kao analogija za nešto zbunjujuće, nešto nejasno i nepoznato te nešto što nas

vraća na početak umjesto da nas dovodi do nekog drugog mjesta.

No, najčešća pogrješka - koju je potrebno ispraviti - jest stav prema labirintu kao mjestu s mnogo izbora, stazi koja iznenađavajućim završava u slijepim rukavcima ili građevini iz koje je iznimno teško pronaći put prema izlazu.

Na nesreću, u hrvatskom jeziku koristi se ista riječ za strukturu u kojoj se lako izgubiti te za pravi labirint. U engleskom to nije tako: postoji riječ *maze* koja bi se kod nas prevela kao zagubilište, a postoji i riječ *labyrinth* koja, naravno, znači labirint.

Da bi razlika postala jasna, pokušajmo odrediti što je to zapravo labirint.

Definicija labirinta

Da bi labirint bio labirint, moraju biti zadovoljeni sljedeći elementi:

- jedan ulaz
- staza koja vijuga ili više puta skreće
- nepostojanje raskrižja
- nepostojanje slijepih ulica
- jedno središte
- ista staza vodi do izlaza
- izlaz je zapravo ulaz.

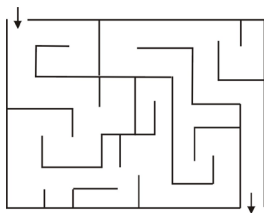
Ukoliko razmislite o tim elementima, brzo ćete uočiti činjenicu da se u labirintu ne možete izgubiti!

Sve što osoba koja hoda labirintom mora činiti jest hodati!

Ukoliko se ne okrene i ne krene natrag, doći će do središta. Tamo slijedi okret i vraćanje istim putem natrag.

Labirint je doista složena i zbunjujuća struktura, ali nije zagubilište!

Na žalost, malo ljudi zna za ovu razliku pa stoga u općoj uporabi ostaje platonijanska uporaba labirinta kao istoznačnice za zbunjenost i izgubljenost.

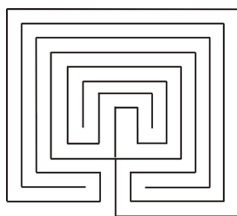
Promotrite sliku jednog jednostavnog zagubilišta.

Kao što vidite, u njemu postoji ulaz i izlaz koji su na suprotnim stranama, a čim uđete u njega, nalazite se pred dilemom: nastaviti ravno ili skrenuti lijevo. Ukoliko skrenete lijevo, zašli se u slijepu ulicu i morate se vratiti. Na nekim mjestima postoje raskrižja gdje možete birati hoćete li na jednu ili drugu stranu. U ovom zagubilištu samo je jedan put ispravan i vodi do izlaza. Međutim, može se konstruirati zagubilište čije staze se spajaju, odnosno postoje alternativni putevi do izlaza. Ukoliko bi ovakvo zagubilište bilo složenije, čovjek bi mogao u njemu provesti sate prije nego što pronade izlaz.

Popularni izraz labirint često se pogrešno primjenjuje na ovakve strukture (u parkovima ili slično). Kao što sam istaknuo, zagubilište značajno odudara od definicije pravoga labirinta.

Evo kako izgleda labirint.

I ovo je složena i zbunjujuća struktura, barem na prvi pogled.

Međutim, malo pozornije promatranje otkrit će vam da postoji samo jedan ulaz (koji je istodobno i izlaz), da ne postoje raskrižja ni slijepi putevi te da se nakon dolaska do središta osoba vraća istim putem natrag do izlaza. Koliko god zagubilišta mog biti zabavna i simpatična, ona nisu labirinti. I dok

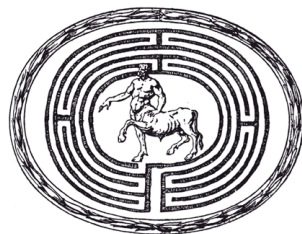
zagubilišta simboliziraju proces odlučivanja i donošenja odluka te potiču um (a i tijelo, ako su odgovarajuće veličine) na snalaženje, labirinti su istinski obrasci moći koji djeluju na mnogo dubljoj razini od logike i snalaženja.

Prastara zagonetka

Vratimo se na trenutak na stare Grke i njihovo poimanje labirinta. Mit o Minotauru u središtu strukture zvane labirint, legenda o Arijadni koja je Tezeju dala klupko vune kad je ušao u labirint (da bi se mogao sretno vratiti), a na posljeticu i činjenica da su konstruktori labirinta, mudri Dedal i njegov sin Ikar, bili zatočeni u njemu, u našem kolektivnom umu stvaraju sasvim

drugačiju sliku od one koju labirinti u izvornom smislu vjerojatno imaju.

No, Grke je labirint zbunjivao i vjerojatno su ga poistovjetili s mnogim njima nepoznatim ili neprihvatljivim stvarima koje su uočavali unutar mnogo starije i drugačije kretske kulture. Tako postoje kontradiktorni izvještaji o podrijetlu labirinta. Homer je u Ilijadi opisao Ahilejev štit na kojem je bio ucrtan labirint. Tamo se, međutim, tvrdi da je to obrazac plesnoga podija napravljen za Arijadnu. Postoje i druge naznake da labirint nikad nije bio građevina, posebice ne mračna i opasna, već da se radilo o plesnom obrascu. On je bio toliko složen da su ga Krećani ponekad ucrtavali na tlo ne bi li plesačicama i plesačima olakšali snalaženje.

No, ni takav plesni podij nije pronađen u Knososu tako da povezanost Krete i labirinta, osim u samoj riječi koja je postala univerzalna, ostaje samo preko novčića na kojima su s jedne i s druge strane bili ucrtani labirinti. Takav oblik labirinta naziva se klasičan ili kretski labirint te je jedan od najpoznatijih oblika labirinata koji se pojavljuju u ljudskoj povijesti.

Prije nego načinimo kratki pregled pojavljivanja labirinata u svim krajevima svijeta, dobro je reći i to da je jedno od kretskih pisama, takozvani Linear B, djelomično odgonetnuto, a na jednoj od tablica spominje se Gospodarica Labirinta ili Ljubavnica Labirinta kojoj se daje "toliko meda koliko svim ostalim bogovima zajedno". Ova kratka napomena ukazuje na činjenicu da je labirint za stare Krećane imao i duhovno, odnosno čak religiozno značenje. Očigledno je da, čak i ako se radilo o plesnom obrascu, on nije bio bez dubljeg, gotovo svetog značaja.

Iako neki tvrde da je zamisao i pojam labirinta star "samo" četiri do pet tisuća godina, mnogo je vjerojatnije da on prati čovječanstvo mnogo dulje od toga. No, kao što to obično biva: što idemo dalje u prošlost, to dokazi postaju nejasniji, a tumačenja mogu poprimiti doista različite oblike. Primjerice, neolitsko podrijetlo labirinta nije upitno. Naime, neolit je bilo vrijeme puno tajni. Tada su se razvile astronomija i astrologija, mjerenje vremena i kozmičkih ritmova. Također, u neolitu se nalaze začeci razumijevanja života i smrti, zamisli o reinkarnaciji, a također i drugih duhovnih, pa čak i tehničkih znanja (megaliti, izgradnja

astronomskih opservatorija i slično). Pitanje je da li je labirint kao struktura postojao i ranije, u paleolitu, dakle prije dvanaest i više tisuća godina. Za neke odgovor je negativan (jer kako kažu, takve pravilne strukture nisu bile od interesa tadašnjoj uglavnom nomadskoj populaciji), a za neke pozitivan. Naime, iako materijalnih dokaza nema, labirint nikada nije bio isključivo građevina (ili neki drugi materijalni predmet kao što su to megaliti, kameni blokovi ili skulpture). Radi se o apstraktnoj zamisli, obrascu koji postoji u svijesti, a izražava se kroz pokret i ples. Nije nužno da on pronađe put do konkretnog postojanja u materijalnom svijetu. Na posljertku, uz sve mitove i legende famozni labirint u Knososu nikad nije pronađen iako se kao zamisao proširio svijetom i izdržao udarce dugih tisućljeća! Zbog toga je logično pretpostaviti da su ljudi i u još ranijim vremenima od neolitskog poznavali opće kozmičke zakonitosti, barem u rudimentarnom obliku.

Oblici slični labirintima pronađeni su u većini starih kultura na svim kontinentima: keltskoj, majanskoj, grčkoj, kretske, indijanskoj, indijskoj... Naravno, tumačanje univerzalnosti pojavljivanja labirinta je različito. Dok jedni tvrde da je izvorni labirint kretske te da se različitim putevima raširio svijetom, drugi tvrde da se radi o univerzalnom obrascu koji je nastao u raznim kulturama svijeta koje su bile neovisne jedna od druge. Ukoliko jest nastao na jednom mjestu, najvjerojatnija točka rođenja je mediteranski bazen i kultura Stare Europe. No, ako je to točno i ako se labirint s toga mjesta raširio svijetom, to ne znači da u ovom ili onom obliku ta ista zamisao nije postojala i u drugim tadašnjim neolitskim kulturama.

Neovisno od uporabe riječi labirint, strukture nalik njemu spominju se u najstarijim usmenim i pismenim predajama. Tako se u Mahabharati, najstarijem indijskom epu, spominje smrtonosna vojna formacija sasvim nalik na labirint koja se koristila na bojnopolju Kurukshetre. U Ramajani, drugom najpoznatijem indijskom epu, labirint je neosvojiva tvrđava demona Ravane koji je oteo Situ, Raminu ženu. Tantrička umjetnost poznaje jantre i mandale koje su vrlo nalik labirintima. U Egiptu postoji labirint pokraj jezera Moeris za koji se tvrdi da je neka vrsta matrice koja odražava strukturu svemira. U Koreji postoji labirint nazvan *pečat oceana*. U njega je upisan tekst koji, prema legendi, objašnjava sve što postoji na ovome svijetu. Tihuanaco kalendar govori o strukturi vremena koja je poput labirinta.

Ako krenemo unaprijed od razdoblja Krete prema našem vremenu, pronaći ćemo labirinte u keltskim i skandinavskim motivima. Također, staro pleme Hopi iz Sjeverne Amerike poznavalo je labirint kao “kuću Sunca”, a pleme Pima kao kuću Siuhijja, mitskog junaka čiji tragovi su bili tako zbunjujući da ga nitko nikad nije mogao pronaći. U Indiji, u hramu Halebib u Mysoreu postoji slika strukture nalik labirintu koja predstavlja čit ili svijest koja je izvor slika pomoću kojih “stvaramo” svoj svijet. Ona zapravo oslikava smrtonosnu formaciju koju je mudrac Drona mnogo ranije opisao u Mahabharati.

Na Zapadu se labirint sačuvao u rimskim mozaicima, a kasnije je integriran u srednjovjekovnu arhitekturu. Kršćanstvo ga je, začudo, prešutno prihvatilo, pa je labirint postao nekom vrstom surogata za hodočašća. U nemogućnosti da odu do nekog svetog mjesta (Jeruzalema), hodočasnici su prolazili labirintom. Na taj način se i ne znajući sačuvala ritualna funkcija labirinta kao dolaska do mjesta “svetosti” - unutarnjeg središta svijesti. Najstariji postojeći kršćanski labirint je onaj u bazilici Reparatus u Algeriji u Španjolskoj. Potječe iz četvrtoga stoljeća naše ere. Vjerojatno je jedna od olakotnih okolnosti za prihvaćanje labirinta kretskog tipa bila ta što on u svom središtu ima križ, odnosno sjemeni oblik mu se može prikazati u obliku križa. Kasnije su labirinti cvali u europskim crkvama, posebice u Francuskoj. Najpoznatiji kršćanski labirint je svakako onaj u katedrali u Chartresu čiji je kružni dizajn postao vrlo popularan te na neki način postao simbolom kršćanskih labirinata. Osim Chartresa, tu su crkve u Sensu, Poitiersu, Bayeauxu, Amiensu i Rheimsu te katedrale u Rimu.

U današnje vrijeme labirinti nisu samo u crkvama i svetištima, već i u parkovima, na javnim prostorima i dvorištima privatnih kuća. Prihvaćeni su kao ukras i umjetnička djela, i kao da se nitko ne brine previše što o toj strukturi tako malo znamo.

Vjerojatno je da tajna podrijetla labirinta neće biti tako brzo riješena. Usprkos njegovoj univerzalnosti i prihvaćenosti u svim kulturama, o njemu se ne zna mnogo. Ostao je vjeran svojoj simbolici - i dandanas zbunjuje svojim oblicima, krivuljama, stazama, središtem... A opet, izgleda da je danas prisutniji nego ikada! Tisuće i tisuće ljudi čule su za labirint, hodaju njime i bez obzira što o njemu ništa ne znaju, uživaju u tanahnoj slut-

nji moći i nejasnom osjećaju tajanstvenosti koju donosi njegova prisutnost.

Labirinti oko nas

Labirinti su posvuda oko nas! Prisutni su u svim kulturama i religijama, kao simboli koji podsjećaju na prastara vremena ili čak kao umjetnička djela. U posljednje je vrijeme sve više ljudi koji osjećaju privlačnost labirinta kao simbola, ali i njegovo djelovanje na svijest onih koji njime često prolaze. Štoviše, nazočnost labirinta, kako tvrde mnogi, ima vrlo pozitivno djelovanje na cijelu okolinu te stvara ravnotežu u tijelu samoga planeta Zemlje.

Mnogi duhovno usmjereni ljudi koriste labirint kao jedan od načina povratka k sebi, odnosno sredstvo istraživanja svojega mjesta pod Suncem, svoje ljudskosti.²

Ova je knjiga napisana kao priručnik i izvor informacija o izgradnji labirinata. Jedan od ciljeva koji sam imao na umu je i poticanje što većega broja ljudi da prema svojim mogućnostima izgradi ili sudjeluje u izgradnji, a kasnije i u korištenju ovih značajnih obrazaca moći.

Iako se radi o pionirskim pothvatima, drago mi je reći kako u Hrvatskoj već postoje neki labirinti dostupni javnosti. Njihova izgradnja je rezultat djelovanja jednog manjeg broja entuzijasta.

Tako je na otoku Cresu, u okviru udruge Caput Insulae Beli, tijekom nekoliko prošlih godina izgrađeno čak sedam labirinata, uglavnom replike postojećih vrsta labirinata poput rimskog, kretskog i drugih (<http://www.caput-insulae.com/>).

Centar Sirion na Jarunu je izgradio klasičan kretski labirint. Taj zagrebački labirint dizajnirao je njemački umjetnik i arhitekt Johannes Matthiessen, a završen je 2003. godine. Postoje i planovi o izgradnji labirinta u mjestu Baška na Krku. Nadam se da će do izlaska ove knjige oni biti i ostvareni.

Nakon izlaska moje knjige *Sunčani labirint* koja u obliku priče opisuje simboliku i primjenu labirinta sedam okreta (klasični

² Zgodno sredstvo pronalaska labirinta je "Labyrinth locator" na Internetu, u sklopu stranica "Labyrinth Society": <http://wwll.veriditas.labyrinthsociety.org/locate-a-labyrinth>

labirint) te ga povezuje sa simbolom Sunca, neki su čitatelji privatno izgradili takav labirint u svojim dvorištima i na imanjima.

Osobno sam sudjelovao u konstrukciji i gradnji nekoliko njih. U Centru za neokulturu, u okviru Udruge Umjetnost davanja u osmom mjesecu 2005. sagrađen je Venerin labirint ili Labirint stvaralaštva koji možete vidjeti na fotografiji.

Prvi Labirint energije ili Marsov labirint konstruiran je ispred ulaza u nakladničku kuću Dvostruka duga u devetom mjesecu 2006. Zbog manjka prostora to je najmanja inačica ovog labirinta sa samo tri staze i promjera oko tri metra.

I na posljetku, na malom i nenaseljenom otočiću Lupcu, između otoka Prvića i Zlarina, na izlasku iz Šibenskoga kanala, moj sin i ja od razbacanog smo kamenja konstruirali Labirint moći ili Sunčev labirint promjera oko desetak metara.

Nadam se da će ova knjiga poslužiti kao pokretač izgradnje mnogih labirinata. Sa znanjem o njihovom značenju i iskustvom prolaza kroz njih koje će nesumnjivo rasti, uvjeren sam da će velik broj ljudi biti privučen tajanstvenim obrascima moći te da će se oni sve više pojavljivati u našoj okolini.